שלח

א. אין היינטיקער סדרה ווערט דערציילט ווען חטא המרגלים, זייער הוצאת דיבה על הארץ[1], און צווישן די עניני דיבה וואָס זיי האָבן געזאָגט איז געווען — „ושם[2] ראינו את הנפילים בני ענק מן הנפילים ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם".

שטעלט זיך רש"י אויפן וואָרט „הנפילים" און איז מפרש: ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש.

לערנען מפרשים[3], אַז רש"י באַווּאַרנט די שווערקייט פונעם כפל לשון „נפילים" אין פסוק (— „הנפילים . . מן הנפילים")[4], איז רש"י מסביר, אַז די צוויי מאָל „נפילים" האָבן יעדער פון זיי אַן אַנדער אָפּטייטש: דער ערשטער „נפילים" מיינט — „ענקים" (ווי רש"י טייטשט אין פ' בראשית[5] אַז „נפילים" — „בלשון עברית לשון ענקים הוא"), און דער צווייטער מאָל — „(בני ענק) מן הנפילים" — איז „מלשון נפילה שנפלו מן השמים", און דער פשט אין פסוק איז, אַז זיי האָבן געזען די ענקים וואָס האָבן געשטאַמט „מאותם שנפלו מן השמים שהם שמחזאי ועזאל".

מען דאַרף אָבער פאַרשטיין (נוסף אויף דער שווערקייט אין זייער פירוש, כדלקמן סעיף ג): למאי נפק"מ אין פשוטו של מקרא צו וויסן (א) אַז די נפילים שנפלו מן השמים האָבן געהייסן שמחזאי ועזאל, און (ב) אַז זייער נפילה איז געווען „בימי דור אנוש"[6]?!

נאָך מער איז די תמי': ביים פסוק „הנפילים היו בארץ" (אין פ' בראשית[5]) געפינט מען ניט אַז רש"י זאָל מודיע זיין די נעמען פון די נפילים — איז תמוה: וויבאַלד אַז במקום סיפור המאורע (אין פ' בראשית) האָט רש"י ניט געפונען פאַר נויטיק צו בריינגען די נעמען פון די „נפילים" — דוקא בפרשתנו, וואו דער ענין הנפילים ווערט דערמאָנט נאָר בדרך אגב, דאַרף רש"י לאָזן וויסן זייערע נעמען[7]?!

אויך דאַרף האָבן אַ ביאור: בנוגע די נעמען פון די „נפילים" שנפלו מן השמים געפינט מען אין חז"ל צוויי דעות: אין מס' יומא[8] ווערט געזאָגט „מעשה עוזא ועזאל" (און אַזוי ברענגט זיך בכ"מ במדרשים[9]): אָבער תרגום יונתן[10] זאָגט „שמחזאי ועוזיאל" (ועד"ז אין מס' נדה[11]: סיחון ועוג בני אחי' בר

---

1) יג, לב.
2) שם, לג.
3) רא"ם. ועוד.
4) „ועוד שאין טעם לומר ושם ראינו את הנפילים מן הנפילים" (רא"ם שם).
5) ו, ד.

6) ועוד: בפרש"י בראשית שם (ד"ה בימים ההם) כ' „בימי דור אנוש ובני קין" — וכאן משמיט רש"י „ובני קין" (וברמב"ן בראשית שם מעתיק מרש"י רק „בימי דור אנוש").

7) ומובן שאין לומר, דמאחר שהכתוב (לעיל פסוק כב) הודיע שמות הענקים שראו, מוכרח רש"י לכתוב השמות של הנפילים הראשונים. וראה רשב"ם ורמב"ן כאן.

8) סז, ב — וכן נעתק בהד"ה בפרש"י שם.
9) דב"ר ספי"א. זח"א לז, א. ועוד.
10) בראשית שם.
11) סא, סע"א.

שמחזאי. ובפרש"י שם: שבא משמחזאי ועזאל[12]) און אזוי ברענגט זיך אין נאך ערטער[13].

— פארוואס קלייבט אויס רש"י דוקא די דעה „שמחזאי ועזאל", און ניט „עוזא ועזאל"[14]?

ב. נוסף אויף דער הוספה פון רש"י דא בנוגע די שמות הנפילים — איז אין דעם עצם אפטייטש פון ווארט „נפילים" פאראן לכאורה א שינוי אין פרש"י:

דא בפרשתנו זאגט רש"י „שנפלו מן השמים", משא"כ אויפן פסוק[5] „הנפילים היו בארץ" טייטשט רש"י[15] „על שם שנפלו והפילו את העולם", וואס דער טייטש פון „נפלו" (בפשטות) איז[16], אז זיי זיינען נאבד געווארן מן העולם (ע"ד „הפילו את העולם" שבפרש"י תיכף לאח"ז).

[עס זיינען פאראן מפרשים[17] וואס זאגן, אז כוונת רש"י דארט איז „נפלו מן העולם[18] ר"ל מן העולם העליון שהם שמים", אזוי ווי רש"י טייטשט דא בפרשתנו „שנפלו מן השמים". אבער לכאורה צע"ג צי מ'קען אזוי זאגן דעם פירוש, היות ס'איז אויף דעם ניטא קיין רמז אפילו בלשון רש"י, ואדרבה, כנ"ל, רש"י זאגט ביידע בחדא מחתא „שנפלו והפילו את העולם"[19]).

איז תמוה ביותר: פארוואס איז רש"י דא משנה פון זיין פירוש אין פ' בראשית און זאגט א נייעם פירוש „שנפלו מן השמים"?

[ווארום אויך לויט דעם פירוש „שנפלו והפילו את העולם" איז פארשטאנדיק ווי די הדגשה „מן הנפילים" ווערט אנווארפן א פחד אויף אידן[20] (ובפרט — לויטן צווייטן פירוש אין רש"י דארט[15] אויף די ווערטער „אנשי השם" — „אנשי שממון שממו את העולם")].

נאך מער: דער שינוי אין פרש"י פון „נפילים", מאכט א שינוי ניט נאר אינעם אופן נפילתם (צי נפלו מן העולם, אדער נפלו מן השמים) — נאר אויך אין דעם מהות „הנפילים":

לויט פרש"י אין בראשית, זיינען די „נפילים" געווען בני אדם (און מלאכים און שמים — מאן דכר שמייהו) וואס „נפלו והפילו את העולם" דורך זייערע חטאים. ועד"ז איז רש"י מפרש (בפי' רושו הראשון והעיקרי[21]) די ווערטער

---

12) ולכאורה משמע שכן — עזאל — גריס בש"ס שם, ולא לאפושי מחלוקת. וראה גם בעה"ט בראשית שם.

13) יל"ש בראשית שם (רמז מד).

14) ולהעיר שבפרש"י אחרי (טז, ח) מפרש „עזאזל" — „הר עז כו'" (ע"פ דעות הראשונות ביומא שם), ולא כתנא דבי ר"י (ביומא שם) „שמכפר על מעשה עוזא ועזאל" (והטעם י"ל כי אינו ע"ד הפשט כלל).

15) ע"פ ב"ר ספכ"ו.

16) כמ"ש בס' זכרון, רא"ם, גו"א ועוד שם. וכ"כ ביפ"ת (השלם) לב"ר שם. פי' מהרז"ו שם. ועוד.

17) נחלת יעקב (הובא בשפ"ח) בראשית שם.

18) לשון המדרש שם.

19) ולהעיר שרש"י משמיט ענין הג' (בב"ר שם) „ושמלאו את העולם נפלים כו'".

20) ועוד ועיקר: עצם הענין שהענקים מתייחסים לנפילים הקדמונים דפ' בראשית ש„המה הגבורים אשר מעולם" (בראשית שם) יש בו כדי להפחיד את בנ"י (ראה רמב"ן כאן בסופו).

21) משא"כ בפי' הב' שם „הם השרים" ההולכים בשליחותו של מקום אף הם היו מתערבים בהם".
אבל להעיר (נוסף ע"ז שבכת"י רש"י אחדים (שתח"י) ליתא. וראה גם רש"י עה"ת הוצאת

•) ראה רש"י עה"ת הוצאת בערלינער שיש גירסא „שדים".

(בפ' בראשית שם[22]) „בני האלקים" — ניט מלאכים[23] נאָר „בני השרים וה־שופטים".

משא"כ לויט פרש"י בפרשתנו — „שנפלו מן השמים" — זיינען די נפי־לים געווען מלאכים.

איז תמוה ביותר, פאַרוואָאס איז רש"י מחדש אַ נייעם פירוש אין „נפילים"?

ג. ויש לומר דעם ביאור אין דעם אַלעם:

די שאלה אין פסוק וואָס רש"י קומט פאַרענטפערן, איז ניט (אַזוי) דער כפל אין פסוק „הנפילים . . מן הנפילים"

— וואָרום ראשית כל, איז דער כפל ל' „נפילים" כשלעצמו ניט קיין (גרוי־סער) חידוש, מען געפינט כמה פעמים אַז די תורה איז כופל אַ לשון צוליב תוספת הדגשה[24]

[וע"ד התואר[25] „צדיק בן צדיק", וואָס קומט אונטערשטרייכן גודל הצדקות של הבן, ועד"ז בעניננו, אַז דורך זאָגן „נפי־לים (ענקים) . . מן הנפילים" קומט צו אַ הדגשה יתירה אין דעם, ובמילא — אין דער הפחדה פון אידן (ולכן איז ניטאָ קיין הכרח צו זאָגן אַז די צוויי מאָל „נפילים" זיינען משונה זמ"ז — האָבן פאַרשידענע טייטשן)],

און נוסף לזה, אויב די שוועריקייט איז מצד כפל ל' „נפילים", האָט רש"י געי־דאַרפט מעתיק זיין (איז דבור המתחיל) אויך (ואדרבה — בעיקר) די ווערטער „מן הנפילים", וואָס זיי זיינען די הכפלה —

נאָר די שאלה (פון רש"י) איז: אין די פריערדיקע פסוקים ווערט דערציילט ווי די מרגלים האָבן מתאר געווען די שטאַרקייט פון די יושבי הארץ — „אפס כי עז העם גו' והערים גו' וגם ילידי הענק ראינו שם"[26]. שטעלט זיך די שאלה: וואָס האָבן די מרגלים דאָ (בייַ „ויוציאו דיבת הארץ") מחדש געווען לגבי זייערע פריערדיקע רייד „וגם ילידי הענק ראינו שם"[27] (חוץ פון צו־געבן דעם תואר „נפילים")[28]?

איז רש"י מפרש, אַז „נפילים" מיינט די „ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים", וואָס דערמיט ווערט מובן ווי די מרגלים האָבן דאָ מוסיף געווען

בערלינער): א) ההמשך בפרש"י „כל אלקים שבמקרא לשון מרות כו'" קאי (לכאורה) על פירוש הראשון•• (אבל ראה לבוש שם). ב) גם בפירוש זה לא כתב רש"י (כפדר"א פכ"ב. ועד"ז שם פ"ז) „מלאכים" אלא „שרים". ולהעיר מראב"ע בראשית שם. ואכ"מ.

22) ו, ב. — שמזה מובן שכ"ה הפירוש גם בפסוק ד שם.

23) כדעת הפדר"א שם.

24) ולהעיר מפרש"י (לך יד, י): בארות בארות, בארות הרבה. — אלא שבנדו"ד אין הכוונה שהוא כפל (כמו „בארות בארות"), אלא דזה שהמרגלים חדשו והודיעו „הנפילים . . מן הנפילים", שמוצאם מנפילים, היתה הדגשה יתירה ב„ענקיות" שלהם — שגם אבותיהם היו ענקים — בכדי להוסיף בההפחדה כו'.

25) רש"י תולדות כה, כא.

••) ובאו מכת"י רש"י (שתח"י) ענין זה (כל אלקים כו') בא לפני „ד"א".

26) יג, כח.

27) ראה גם משכיל לדוד כאן ד"ה ענק.

28) ברמב"ן כאן (בסופו) „ועתה חזרו להפליג להם בחזקת הענקים . . לקרא אותם נפילים . . והם מן הנפילים הקדמונים אשר שמעתם עליהם כו'". אבל: (א) לכאורה פרט זה (והם מן הנפילים הקדמונים) אינו הפלגה כ"כ בחזק שלהם. (ב) ועיקר: בפסוק הא' של הוצאת דיבת הארץ נאמרו רק דברים חדשים לגמרי („ארץ אוכלת יושביה' גו' וכל העם גו'", וכפרש"י — נעתק לקמן הערה 34), ולכן מסתבר שגם בפסוק זה יש דבר חדש לגמרי.

אַן ענין חדש לגמרי: דאָס זיינען לגמרי ניט פון דעם סוג אפילו פון די „ילידי הענק" וועלכע זיי האָבן פריער דערמאָנט (וואָס וועגן זיי האָט מען געלערנט אין פ' בראשית, „הנפילים היו בארץ"[29]) — ד.ה. מענטשן וואָס די פחדה זייערע איז נאָר דאָס וואָס זיי זיינען גרויס און הויך אין וואוקס, ריזן — נאָר דאָ ווערן געמיינט „נפילים" (ענקים כנ"ל, אָבער) וועלכע האָבן געשטאָמט פון מלאכים, „שנפלו מן השמים".

ד. און דאָס איז אויך דער טעם פאַרוואָס די מרגלים האָבן דאָס געזאָגט דוקא דאָ, ביי „ויוציאו דיבת הארץ" — ווייל דער ענין איז פאַרבונדן מיט דעם חידוש וואָס איז פאָרגעקומען בהזמן צווישן זייערע פריערדיקע דיבורים און די דיבורים:

די תורה דערציילט, אַז וועגן די מרגלים האָבן פאַרענדיקט זייערע רייד וועגן דער שטאַרקייט פון די יושבי הארץ, איז נאָכדעם געווען דער „ויהס כלב את העם גו' ויאמר עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה"[30], און ווי רש"י איז מפרש, אַז כלב האָט משתיק געווען, אַפגעשלאָגן די טענת המרגלים (אַז „עז העם גו'"), זאָגנדיק אַז משה האָט באַוויזן גאָר גרויסע נסים, שלמעלה מן הטבע לגמרי („והלא קרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגיז לנו את השליו"), און דעריבער איז „עלה נעלה, אפילו בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם נצליח בכל דבריו"[31].

אויף דעם האָבן די מרגלים געענטפערט „לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו"[32], און ווי רש"י איז מפרש „כביכול כלפי מעלה אמרו". וואָרום אויב „ממנו" מיינט נאָר די אידן, איז עס אינגאַנצן ניט קיין ענטפער אויף דעם וואָס כלב האָט אויפגעוויזן, אַז דער אויבערשטער קען מאַכן נסים צו העלפן אידן. מוז מען בכן מפרש זיין[33], אַז דערמיט האָבן זיי געמיינט „כלפי מעלה".

אָבער מיט דעם אַליין האָבן זיך די מרגלים ניט געקענט באַגנוגענען, ווייל סוף־סוף ווי קען זיך אָפלייגן ביי אידן (וועלכע האָבן געזען די אַלע נסים) אַז עס קען זיין אַ מציאות פון „חזק הוא ממנו" (כלפי מעלה)?

דעריבער האָבן די מרגלים מוסיף געווען נייע ענינים — „ויוציאו דיבת הארץ גו'" — וועלכע גיבן כאילו אַן אָרט אויף אַ מציאות פון „חזק הוא . . כלפי מעלה"[34].

און דאָס איז וואָס די מרגלים האָבן דאָ מוסיף געווען „ושם ראינו את הנפילים גו'": זיי האָבן ניט געמיינט די שטאַרקייט זייערע מצד זייער גשמיות־דיקער הויכקייט (אַלס ענקים) — ווייל, כמובן בפשטות, האָט גשמיות־דיקע הויכקייט ניט קיין באַטראַף קעגן „מעלה"[35] — נאָר אַ תוקף וחוזק מיוחד

---

29) ועפ"ז יתורץ (עכ"פ יומתק) זה שרש"י לא הביא כאן (כרשב"ם ורמב"ן) הקרא ד„הנפילים היו בארץ".

30) שם, ל.

31) ראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 86 ואילך.

32) שם, לא.

33) ראה גם לבוש על פרש"י שם.

34) ולכן הדגישו ב„דיבת הארץ" (שם, לב) דברים בלתי טבעיים: ארץ אוכלת יושביה — בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מתים (רש"י). וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות (גדולים וגבוהים. רש"י).

35) להעיר מנח יא, ה ובפרש"י שם, א. רש"י (חקת כא, לד. דברים ג, ב) בנוגע לעוג.

וואָס ווערט געמיינט אין וואָרט „נפי־לים״: „ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים״, אַז זיי זיינען געווען ניט סתם „ענקים״, נאָר זיי האָבן געשטאַמט (פון מלאכים „שנפלו) מן השמים״, און דערפאַר איז בכחם צו מורד זיין קעגן שמים כו׳.

ה. ביים „בן חמש למקרא״ איז דאָס אַבער פאַרט ניט גלאַטיק — (א) אַז אַ מלאך זאָל מורד זיין בהקב״ה[36], (ב) אַז אַ מלאך אפילו זאָל קענען האָבן עפעס אַ כח דורכצופירן זיין מרידה קעגן אויבערשטן*[36].

— דערפאַר איז רש״י מוסיף אַז „(נפלו מן השמים) בימי דור אנוש״, וואָס דערמיט ווערן באַוואָרנט ביידע ענינים הנ״ל:

א) וועגן דור אנוש זאָגט דער פסוק[37] „אז הוחל לקרוא בשם ה״, און ווי רש״י איז דאָס מפרש „לקרוא את שמות האדם . . בשמו של הקב״ה לעשותן אלילים כו״ — איז פאַרשטאַנדיק, אַז אויך די נפילה פון די מלאכים מן השמים אין יענעם דור איז פאַרבונדן מיט אַ מרידה נגד ה׳.

ב) וויבאַלד די נפילים שטאַמען פון די מלאכים „שנפלו מן השמים בימי דור אנוש״, זיינען זיי דאָך ניט נאבד געוואָרן דורכן מבול[38]. ד.ה. אע״פ אַז די מי המבול זיינען געווען דורך ארובות השמים נפתחו[39], גשם מן השמים[40], רותחין[41] און „וימח את כל היקום״[42], האָט עס אַבער ניט אַפגעמעקט יוצאי חלציהם פון די נפילים, און דאָס באַוויזט, אַז זייער שטאַרקייט איז עד כדי כך, אַז אפילו אַן עונש מן השמים האָט דער אויבערשטער געוואָלט אַז עס זאָל אויף זיי קיין שליטה ניט האָבן[43]!

ו. עפ״ז וועט מען אויך פאַרשטיין פאַרוואָס רש״י ברענגט די נעמען פון די נפילים — „שמחזאי ועזאל״ — ווייל דאָס איז נאָך מער מדגיש זייער שטאַרקן „כח״ למרוד נגד ה׳:

ביי די נפילים בפ׳ בראשית[5] זאָגט דער פסוק „אנשי השם״, און רש״י איז דערויף מפרש „אותם שנקבו בשמות . . שנקבו ע״ש אבדן שנמוחו והותשו״, והיינו אַז אין די שמות פון די נפילים איז מרומז אַן ענין וואָס איז פאַרבונדן מיט זייער מהות.

ועד״ז בענינו, אַז די נעמען „שמחזאי ועזאל״ זיינען מרמז אויף זייער תוכן — און רש״י דאַרף ניט אויסטייטשן אין וואָס דאָס באַשטייט, ווייל דאָס איז דער פירוש הפשוט פון די שמות:

---

36) ברש״י יומא שם „מלאכי חבלה״ — אבל (בפשטות) גם אלו הם בשליחותו של מקום (וראה רש״י בראשית ג, כד).

*36) להעיר מרש״י וירא יט, כב.

37) בראשית ד, כו.

38) ראה רש״י לך יד, יג (לפי מדרשו. ובמקומו (דברים ג, יא) מפרש רק לפי פשוטו) „עוג שפלט מדור המבול״. — וראה פני דוד (להחיד״א) מבני עוג כאן (בשם הרי״ד) שהענקים (דפרשתנו) „מבני עוג יצאו״ (ונולדו לאחר המבול).

ולהעיר מראב״ע כאן ד„מן הנפילים״ הוא ע״ד מ״ש בבראשית שם „וגם אחרי כן גו״, שלפי הראב״ע (משא״כ לפרש״י) שם, היינו שנמלטו „אחר המבול״ (ראה רמב״ן שם). וראה רמב״ן פרשתנו יג, כב (בנוגע לאחימן גו׳ וארבע. ולהעיר מרש״י ח״ש כג, ב). ועוד. ואכ״מ.

39) נח ז, יא.

40) שם ח, ב.

41) סנהדרין קח, ב. ועוד. — אבל ראה השקו״ט אם כ״ה שיטת רש״י בפירושו עה״ת (לקו״ש ח״ה ע׳ 51 הערה 32. ח״י ע׳ 35 ובהערה 46 שם).

42) נח ז, כג.

43) ראה עד״ז אלשיך פרשתנו כאן. וראה הערה 38.

„שמחזאי" באַשטייט פון צוויי ווער־טער — „שם חזאי", ד.ה. אַז וועט מען קוקט (חזאי) אויף אים זעט מען שממה („שם" איז פון לשון „שממה", און ווי רש"י טייטשט (בפירושו הב') אויף אנשי השם — „אנשי שממון ששממו את העולם");

און דער נאָמען „עזאל", איז נוסף לזה וואָס דער נאָמען כמו שהוא ווייזט אויף דער שטאַרקייט פון דעם מלאך (עזאל, מלשון עז), דערמאָנט ער אויך אויפן שם „עזאזל" (וואָס מ'האָט שוין געלערנט אין פ' אחרי[44]), וואָס רש"י פאַרטייטשט עס „הר עז וקשה צוק גבוה", אַז דאָס איז ניט סתם שטאַרקייט, נאָר פון א מקום „עז וקשה", וואָס איז א מקום שממה — ניט מן הישוב.

די נעמען פון די צוויי מלאכים ווייזן אַז ענינים איז עוז און צו ברענגען שממה וחורבן העולם לשחת הארץ[45] (היפך הברית מיט נח"ז לאח"ז און רצונו של הקב"ה, אַז עס זאָל זיין ישוב העולם).

ז. ע"פ הנ"ל יומתק דער המשך פי־רושי רש"י אויף די ווייטערדיקע ווער־טער אין פסוק „(ושם ראינו את הנפי־לים גו') ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם":

„וכן היינו בעיניהם" איז רש"י מפרש „שמענו אומרים זה לזה נמלים[46] יש בכרמים כאנשים", און דערנאָך איז רש"י מעתיק דעם וואָרט „ענק" און איז מפרש „שמעניקים חמה בקומתן".

איז ניט מובן: א) פאַרוואָס דאַרף רש"י בכלל זוכן אַ פירוש אויפן לשון „ענק"?

ב) באם מוכרח — פאַרוואָס זאָגט עס ניט רש"י פריער[47], אין פסוק[48] „וגם ילידי הענק ראינו שם"? ג) פאַרוואָס איז רש"י מפרש דעם וואָרט „ענק" נאָך זיין פירוש אויף „וכן היינו בעיניהם" — היפך זייער סדר אין פסוק[49] („בני ענק .. ונהי בעינינו .. וכן היינו בעי־ניהם")?

איז דער ביאור אין דעם:

וועג ס'רעדט זיך וועגן סתם ענקים, אנשים גבוהים, איז אנשים בגובה הרגיל ניט שייך אַז זיי זאָלן לגבי זיי אויסזען ווי „נמלים (יש בכרמים)". וואָרום דער ערך הגובה פון אַן ענק[50] לגבי סתם אַן אדם (שגובהו ג' אמות[51]) איז לגמרי ניט בערך ווי צווישן אנשים און נמלים. און דעריבער, דוקא לאחרי ווי רש"י איז מפרש „שמעתי אומרים זל"ז נמלים כו'", מוז ער זאָגן אַז דאָ איז דער טייטש פון „ענק" — „שמעניקים חמה בקומתן".

און דאָס איז מתאים מיט'ן חילוק שנתבאר לעיל צווישן די צוויי פסוקים:

---

44) טז, ח.

45) נח ט, יא. — היפך בריאתה שהי' באופן כי טוב מאד וציווי השם מלאו את הארץ וכבשוה.

46) בראי"ם כ' שט"ס הוא וצ"ל „כחגבים". וראה בארוכה השקו"ט במפרשי רש"י.

47) כמו שהקשה בשפ"ח. קיצור מזרחי (בשם מהר"ן).

48) יג, כח. ולפנ"ז (שם, כב) ושם גו' ילידי הענק.

49) ראה דבק טוב. קיצור מזרחי שם. — ובס' זכרון „לפי דעתי חלוף סופרים הוא זה".

50) אפילו עוגי (שע"פ הרמז) אשר בפרש"י שבס"פ חוקת (ע"פ ברכות נד, ב) — היו עד קרסוליו רק שלשים אמה — וראה דברים (ג, יא): באמת איש, ובפרש"י וכו' שם.

בפרש"י בפסוק שלפנ"ז (ד"ה אנשי מדות) כגון גלית גבהו שש אמות וזרת (אבל לא קאי ב„ענק" אלא ב„אנשי מדות", שזה הי' אצל „כל העם גו").

51) ראה רש"י בשלח טז, כט: ג' לגופו כו'.

•) שהי' מבני שמחזאי כו' (כנ"ל סוס"א מנדה סא, סע"א) — סוג הב' שבפנים — שהרי נמלט מן המבול (כנ"ל הערה 38).

דעם ערשטן מאָל וועז זיי האָבן געזאָגט „וגם ילידי הענק ראינו שם״ האָבן זיי געמיינט סתם ענקים: דוקא דאָ, וואו עס רעדט זיך וועגן „נפילים . . שנפלו מן השמים״, זיינען זיי אָזעלכע ענקים „שמעניקים חמה בקומתן״[52], וואָס דער־פאַר „ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם״.

ח. פון יענה של תורה שבפירוש רש״י זה:

די הוספה פון רש״י — אַז מיט „ושם ראינו את הנפילים גו״ האָבן די מרגלים געמיינט די מלאכים „שנפלו מן השמים״ — איז מתאים צום תוכן הטענה פון די מרגלים ווי עס ווערט מבואר אין פנימיות התורה.

עס איז ידוע דער ביאור פון אַלטן רבי'ן[53] בנוגע חטא המרגלים, אַז זייער סברא — ניט צו וועלן אַריינגיין אין ארץ ישראל — איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס זיי האָבן געוואָלט בלייבן אין מדבר ווייל דאָרט איז מען אויסגעטאָן פון טרדות בעניני פרנסה (ובכלל — פונעם עסק בגשמיות העולם), כדי מען זאָל זיך קענען אָפּגעבן אינגאַנצן מיט עבודה רוחנית. משא״כ אַריינגייענדיק אין ארץ ישראל, ארץ נושבת[54], וואו עס הויבט זיך אָן דער סדר פון „שש שנים תזרע שדך וגו״[55], וועט דאָס זיי אָפּ־רייסן פון עבודה רוחנית.

און דער שורש הטעות איז געווען זייער הנחה, אַז רוחניות און גשמיות מוזן זיין בסתירה זה לזה, מען קען ניט זיין פאַרנומען מיט גשמית'דיקע ענינים און גלייכצייטיק זיין צוגעבונדן צו רוחניות.

און דאָס איז וואָס די מרגלים האָבן געזאָגט „ארץ אוכלת יושביה״ — אַז אויב מ'איז זיך „מתיישב״, מ'טוט זיך אַריין אין ענייני ארץ, ווערט מען „אויפגעגעסן״ איינגעזונקען אין די טרדות פון ענייני הארץ, „אוכלת יושביה״.

עפ״ז איז מובן דער המשך הענין (וואָס זיי האָבן געזאָגט) „ושם ראינו את הנפילים גו״ — וכפרש״י אַז דאָס מיינט „מבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש״: ווי דערציילט בארוכה אין חז״ל[56], איז מלכתחילה זיינען זיי אַראָפּגעקומען מיט אַ כוונה לשם שמים, נאָר זיי האָבן ניט געקענט בייקומען די חומריות ונסיונות פון עוה״ז און נפלו ממדריגתם כו'. ניט קוקנדיק אויף זייער גרויסער מעלה זייענדיק בעולמות עליונים, איז בירידתם למטה האָבן זיי ניט נאָר ניט געקענט אָנהאַלטן זייער פריערדיקע מדריגה, נאָר אדרבה, דאָס האָט אין זיי גורם געווען אַ נפילה ממד־ריגתם.

ועד״ז — האָבן די מרגלים גע־טענה'ט — איז בנוגע לבנ״י: אע״פ אַז אין מדבר זיינען זיי געשטאַנען אויף גאָר אַ הויכער מדריגה, אָפּגעריסן פון ענייני העולם (בדוגמא צו מלאכים), וועט אָבער די כניסה אין א״י גורם זיין אין זיי אַ נפילה ממדריגתם.

ט. אויף דעם האָבן יהושע וכלב גע־ענטפערט[57]: „אם חפץ בנו ה׳ והביא

---

52) ולהעיר שזה מורה ג״כ על כחם בשמים — מעניקים חמה כו'.

53) לקו״ת ריש פרשתנו (ע״ש). דרמ״צ קפא, א ואילך. ועוד. וראה לקו״ש ח״ד פ׳ שלח. ובכ״מ.

54) ל׳ הכתוב — בשלח טז, לה.

55) ר״פ בהר.

56) ראה בארוכה יל״ש בראשית שבהערה 13. ועוד.

57) ראה הנסמן בהערה 53.

אותנו אל הארץ הזאת גו' אל תיראו את עם הארץ כי לחמנו הם גו' וה' אתנו"[58] —

אע"פ אַז בנוגע מלאכים איז אַראָפ־קומענדיק למטה אין גשמיות העולם ווערן זיי נפילים (נפילה ממדריגתם) — זיינען אָבער אידן אַנדערש[59], ווייל ביי אידן איז „חפץ בנו ה'", דעם אויבערשטנ'ס חפץ ותענוג איז אין די אידן און אין זייער עבודה (למטה). און דערפאַר האָבן אידן שלא בערך העכערע כוחות ווי מלאכים. די נשמה פון אידן איז „חלק אלקה ממעל ממש"[60], ישראל וקוב"ה כולא חד כביכול, און דעריבער איז ביי אידן פאַראַן כחו של הקב"ה צו קענען מחבר זיין צוויי הפכים, גשמיות ורוחניות גם יחד, בהג־ברת[61] הרוח (והצורה שבהגשם עצמו).

ביז, אַז אַ איד קען, נוסף צום זיין צוגעבונדן צו רוחניות אויך ווען ער געפינט זיך אין גשמיות העולם, אויפטאָן נאָכמער, ער קען איבערארבעטן די גשמיות העולם גופא און דערפון מאַכן אַ דירה לו יתברך.

און דאָס האָבן יהושע וכלב געזאָגט „אם חפץ בנו ה' והביא אותנו גו'", אַז וויבאַלד „חפץ בנו ה'" האָבן אידן ניט וואָס מורא צו האָבן פון עם הארץ, און נאָכמער — „לחמנו הם": ניט נאָר וועט ניט זיין אַז „ארץ אוכלת יושביו", נאָר להיפך „לחמנו הם" דער (עם ה)ארץ, אידן וועלן עס מברר ומזכך זיין, ווערן אַ בעה"ב אויף דער ארץ און איר איבער מאַכן — מאַכן פון איר אַ דירה לו יתברך.

(משיחת ש"פ שלח תשמ"ב)

58) פרשתנו יד, ח־ט.

59) ראה לקו"ת ברכה צח, סע"א. ובכ"מ באריכה.

60) תניא רפ"ב.

61) ועיין תניא פל"ב „נמאס כו' טפלה כו' ולהעלות . . על כו'". ואכ"מ.